

Ivo Štefan, *Počátky států a křesťanství v raně středověké střední Evropě. Archeologie – historie – sociální modely, Praha 2022, 336 s., obrazové a mapové, do textu vložené přílohy.*

Oponentský posudek

Habilitační práce, která je složena z publikovaných, či v tisku se nacházejících studií, staví oponenta před záludnou otázkou, jak posoudit jednou již posouzené. Ale nejen to. Pokud bylo pět z osmi příspěvků vydáno v respektovaných zahraničních nakladatelských domech (Habelt, Brill, Routledge, Springer) či uznávaných časopisech (Ethnographisch-archäologische Zeitschrift), může recenzent pokládat svůj vklad za nadbytečný. Utěšovat by se snad mohl vědomím, že v podstatě každá z úvah by sama o sobě stačila k udělení *venia legendi*, a kupříkladu objevené pojednání o obchodu s lidským neštěstím (Slavery and Slavery Trade in Early Medieval Bohemia: Archeology of Slavery or Slavery of Archeology?) posouvá autora do přímého sousedství profesorské stolice. Přesto se s četbou dostavilo cosi jako moment zklamaného očekávání, čímž se kruhem vracím k nevděčné roli recenzenta.

Výbor z díla nabízí předkladateli jedinečnou příležitost soustředit se na předmluvu, ve které by čtenáře mohl důkladně obeznámit s metodologickými postuláty a souřadnicemi svého myšlení. V našem případě necelé tři strany, s literaturou pět (s. IV–VIII), ledasco naznačují, ale mnohé zůstává nedopovězeno a nezodpovězeno.

Předně nemusí být každému zřejmé, jakou část autorova díla výbor zastupuje a proč do něj nebyly zařazeny některé závažné práce. Bez nároku na úplnost a ze subjektivních pozic si dovoluji zmínit dvě: „Early Medieval Fortified Centres in Central Bohemia: Key Issues” (Brno 2018) a “The archeology of early medieval violence: the mass grave at Budeč, Czech Republic” (Antiquity 90, 2016).

Souhlasím s poznámkou, že se ve středoevropské medievistice nadužívá pojem „stát“ a jeho nereflektované zacházení v sobě zahrnuje anachronické hledání sociálních kategorií a institucí, které se mýjely s raně středověkými poměry (s. V). Doznávám však otevřeně, že si nejsem jistý, jak autor raně středověký „stát“ chápe. Že o jeho přítomnosti nepochybuje a že mu přiřkládá značnou důležitost, prozrazuje název habilitační práce i tematický profil úvodního, mimo jiné nejobsáhlejšího bloku příspěvků (Proměny raně středověkých společností a počátky států, s. 1–204). Dopátrat se v něm jasné odpovědi však nelze. V úvodu citovaná studie Waltera Pohla (Staat und Herrschaft im Frühmittelalter: Überlegungen zum Forschungsstand) přitom upozorňuje na závažnost takto definovaného problému a rozhodně se nevyčerpává doporučením užívat neutrální, z „nového německého ústavního dějepiscectví“ (*Neue Deutsche Verfassungsgeschichte*) odvozené termíny (s. V).

Jistě by mohla padnout oprávněná námitka, zda žádat po dílčích studiích, jež byly promyšleny jako součást jiného celku, aby se vypořádaly se spleť, po generace se vleklou rozpravou k

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 549 49 1510, E: info@phil.muni.cz, www.phil.muni.cz

Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224

počátkům „státu“. Více než třetinu stran však zaplnil příspěvek, který si zrod legitimního násilí (dle definice Maxe Webera) a vertikálních mocenských struktur vetkl do svého názvu (Hledání středu: proměny centrality v Pražské kotlině a jejím okolí v raném středověku, s. 71–204). Na vynalézavém rozboru pramenů Ivo Štefan přesvědčivě doložil, že se ve sledovaném regionu opakovaně měnila logika správy (s. 82, 119) s poznámkou, že dynamika proměn vykazuje rysy záměrné diskontinuity (s. 90, 114). Možné politické souvislosti, včetně případné vazby na poměry v karolínské říši (s. 92) bohužel jen naznačil. Zvláštní péči by si přitom zasloužil nejen autorem zvažovaný model společného, členy rodu kontrolovaného prostoru (s. 89, 97–98, 107–108), nýbrž i předpoklad, že ve středních Čechách došlo k „všeobecné mobilizaci“, jež po sobě zanechala otisk v podobě kilometrů mohutných hradeb (s. 110).

Možná, že k nám z opatrného přístupu promlouvá důvodná autorova obava ze silných, prameny nedostatečně podložených závěrů. Dohadu však protiřečí lakonická poznámka, že „jistým bodem na časové ose je pouze založení kostela Panny Marie“ (s. 87). Moudrý nejsem ani z holé věty, že za vlády Boleslava I. (935–972) „vzniká teritoriální stát“ (s. 113), čímž se dostávám zpět k terminologii.

Musím se přiznat, že mne zaskočilo, krom rozvolněného nakládání s pojmem „stát“, autorovo rozhodnutí užívat „hrad“ jako synonymum k hradišti (s. 74). Česká kastelologie je sice zatížena shodným dědictvím jako česká historiografie; jen stát středoevropského typu nahradil kastel téhož jména. Přesto dokázala jeden i druhý termín oddělit a vztáhnout k rozdílným sociálním strukturám. Za matoucí považuji rovněž zmínky o šlechtě, byť s přívlastkem raná (s. 124), a pochybuji, že by majetkoprávní poměry (nejen) ve středních Čechách 11. století dovolovaly zvažovat přítomnost „rané pozemkové šlechty“ (s. 178). Bez dlouhého vysvětlování odkazují na českou historickou vědu, archeology nevyjímaje, důsledně přehlížený, či spíše ignorovaný osmismisvazkový lexikon „Geschichtliche Grundbegriffe“ (1972–1997).

Postupně vršené připomínky v žádném případě neznamenají, že bych pochyboval o kvalitách habilitačního spisu. Naopak. Předkladatele považuji za poučeného a především povolného. Domnívám se však, že jako povolný by měl ctít nepsaná pravidla akademické kurtoazie a v předmluvě dostát pověsti, která jej po zásluze předchází.

Na mé dveře zaťukalo spolu s úvodem zklamání, což ale nic nemění na skutečnosti, že jsem habilitační spis, osmi-lístek studií, které předkladatel rozdělil do tematických bloků vztažených k raně středověkým společenským proměnám (s. 1–204), christianizaci (s. 205–288) a lidem na okraji (s. 289–336), pročítal se zaujetím a nemalým prospěchem. A jsem také přesvědčen, že Ivo Štefanovi bude *venia legendi* slušet.

V souladu s výše řečeným si v kladném slova smyslu dovoluji předložený habilitační spis doporučit k dalšímu jednání.

V Brně, 7. května 2023

Prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D.